

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У КОНТЕКСТІ РЕФОРМИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

УДК 373.3.091.31

ІНТЕРАКТИВНІ ВИДИ РОБОТИ НАД ТЕКСТОМ У КУРСІ «Я У СВІТІ» ШКОЛИ ПЕРШОГО СТУПЕНЯ НАВЧАННЯ

Вікторенко І.Л.

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

Стаття присвячена актуальній проблемі організації молодших школярів до роботи з підручником «Я у світі». Опрацювання учнями текстового матеріалу розглянуто як інструмент розвитку їхньої самостійності, творчої діяльності, емоційно-ціннісного ставлення до себе та довколишніх. Запропоновано майбутнім учителям моделі співпраці з виростанням інтерактивних форм взаємодії над прозовими та поетичними творами підручника, що здійснюються на різних етапах їх опрацювання через організацію навчання на особистісно орієнтованому та діяльнісному підходах.

Ключові слова: шкільний підручник, інтерактивні види роботи над текстом, життєві компетентності, особистісно орієнтований та діяльнісний підходи.

Мета школи – привчити до життя, розуміти його, знайти в ньому своє місце. Для цього слід розвивати самостійність дитини
Софія Русова

Постановка проблеми. Щоб досягти світоглядної зрілості, інтелектуальної і моральної досконалості, високої духовної культури, розвитку творчих здібностей, сучасній людині недостатньо бути освіченою та володіти різномісними знаннями. Для цього необхідна ще й постійна потреба в оновленні і поповненні знань, придбанні нових умінь і навичок самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення, самовираження в різних видах діяльності, уміння використовувати здобуті знання для творчого розв'язання життєвих проблем, прагнення реалізувати себе й бути водночас толерантною до інших.

Одним із провідних інтегрованих умінь учитися, згідно з Державним стандартом початкової загальної освіти школи першого ступеня, визначено вміння працювати з підручником. Саме через нього здійснюється організація процесу засвоєння змісту, не лише в пізнавальному аспекті, а й з точки зору розвитку самостійності, творчої діяльності, емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього. Тож, пріоритетним для сучасного вчителя початкової школи є завдання навчити школяра самостійно знаходити, добирати й опрацювати інформацію. Здійснити це можливо завдяки систематичній організації в навчально-виховному процесі роботи учнів над текстом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У психолого-педагогічній літературі проблема використання підручника не є новою. Питання, пов'язані з теорією шкільного підручника – сутність, місце і роль в навчальному процесі, функ-

ції, структура та забезпечення роботи з текстом на уроках, досліджували вчені, зокрема: Ю. Бабанський, В. Безпалько, С. Бондаренко, Н. Буринська, Г. Гранік, Д. Зуєв, Л. Концева, І. Лернер, Н. Чепелева та ін. Особливості підручника для початкової школи на сучасному етапі вивчали: І. Андрусенко, Г. Бондарчук, Н. Бібік, Л. Гайова, Я. Кодлюк, А. Полякова, О. Савченко.

Інтерес для проведеного дослідження становлять праці методистів у галузі початкової освіти: М. Вашуленко [2], А. Каніщенко [4], О. Савченко [5-7], Л. Шевчук [8].

Аналіз широкого кола джерел, а також педагогічного досвіду початкової школи свідчать про те, що проблема дидактико-методичних особливостей роботи над текстом ширше пов'язана з формуванням вчителя української літератури як органічної складової освітньої галузі «Мови і літератури». Проблема ж професійної підготовки майбутніх учителів до роботи над текстом з курсу «Я світі» освітньої галузі «Суспільствознавство» школи першого ступеня не набула достатнього розвитку в науково-педагогічних дослідженнях. Як результат, учителі недостатньо обізнані з методикою організації такої роботи, що знижує ефективність засвоєння учнями навчального матеріалу, не сприяє розвитку здатності школярів самостійно здобувати інформацію. Названі чинники доводять істинність факту актуальності даної статті «Інтерактивні види роботи над текстом у курсі «Я у світі» школи першого ступеня навчання».

Мета статті полягає у визначенні на основі аналізу науково-методичних джерел інноваційних видів роботи з текстовим матеріалом підручника з курсу «Я у світі» школи першого ступеня навчання.

Виклад основного змісту статті. Зміст навчальної програми з курсу «Я у світі» передбачає набуття молодшими школярами життєвих компетентностей, необхідних для життя в соціумі та швидкозмінному світі, і зосереджує основну увагу учнів на усвідомленні суті взаємовідносин людини і суспільства, набутті ними демократичних цінностей, адекватному випробуванні різноманітних соціальних ролей, засвоєнні поведінкових еталонів через організацію навчання на особистісно орієнтованому та діяльнісному підходах. Зокрема:

- у підручниках переважають твори відомих письменників і педагогів, сучасних авторів з близькою для дітей цього віку тематикою;

- запропонована діалогічна взаємодія автора підручника з читачами – спілкування через: запитання-завдання типу «Знайдіть слова, які «заховались» у слові благонадійність. Що означає це слово?» [2, с. 12] або «...Кого з твоїх друзів можна назвати майбутнім конструктором, перекладачем, спортсменом?» [2, с. 34]; зміст звернень до читачів: «Спробуй прожити день так, щоб за тобою ніхто не переробляв: не застеляв ліжко, не складав речі, не мив посуд, не нагадував про виконання домашніх завдань. І цей день опиши в зошиті» [2, с. 37]; формулювання загальних висновків «Робимо висновки з теми «Людина» [3, с. 39];

- вжито заохочувальні поради (Поради щодо виконання домашніх завдань [2, с. 105], інструкції («Інструкція з акуратності» [2, с. 61]; пам'ятки «Запам'ятай! 21 лютого – Міжнародний день рідної мови» [2, с. 97];

- поєднано різні форми навчальної співпраці (індивідуальні, парні, групові, колективні);

- широко застосовано дослідницькі завдання, стимулювання дітей до самостійного пошуку нової інформації («Започаткуйте проект «Історія досягнень». Спробуйте дослідити історії людей, які стали у своїй справі найкращими» [2, с. 31] або «Знайдіть у журналах, книжках репродукції картин українських художників. Разом із батьками організуйте в класі виставку» [2, с. 124];

- включено завдання на заохочення учнів до різних форм вияву власних оцінювальних суджень, вражень, почуттів («Обговоріть досягнення цих дітей. Як ви думаєте, завдяки чому вони досягли успіхів?» [2, с. 31] або «Про кого з героїв вірша ці прислів'я? Знайди відповідні рядки...» [2, с. 79];

- збільшено і урізноманітнено завдання для розвитку уяви, літературної творчості на основі прочитаного, картин, життєвих спостережень учнів («Придумайте казку про хлопчика, який не був Абихто, а мав у житті різні досягнення» [2, с. 29];

- для збудження інтересу до викладеного в підручнику матеріалу, автором запропоновано учням виділити під час читання відоме і нове, що не вивчалось раніше з даної теми. Цей прийом цінний тим, що привчає учнів уважно читати («Прочитай текст із олівцем у руках. Познач відому тобі інформацію знаком «+», невідому – «-». Обміняйтеся враженнями щодо прочитаного із сусідом (сусідкою) по парті» [2, с. 131]).

Тож, аби недопустити один із типових недоліків у проведенні уроків із соціальної тематики,

а саме зловживання словесними методами, коли «пріоритетним стає слово, коли ефект засвоєння змісту пов'язується з добрим розтлумаченням норми», Н. Бібік радить учителям: «менше вчителя» – «більше учня!», діалог – звернення до іншого, жива взаємодія, яка породжує партнерські стосунки» [1]. Автор переконливо доводить, що для педагога важливим стає вміння розподіляти активність – свою власну і школярів шляхом розгортання різних видів діалогічних форм, спонукання їх до партнерських взаємин у спільній роботі, до самовираження в різних формах активності: придумай іншу кінцівку історії...; візьміть інтерв'ю в учня, який...; знайдіть докази «за» і «проти»...; висуньте припущення про те, що могло б трапитись, якби...; зробіть діораму улюбленої сцени на столі...; назвіть причини, чому сподобалась і чому не сподобалась...; організуйте аукціон добрих справ...; придумайте нове призначення для...; складіть оголошення про...; придумайте рекламу [1].

Діалогове навчання на уроках «Я у світі», у ході якого здійснюється взаємодія вчитель – учень, учень – учень, учитель – учень – учень, можливе на основі широкого запровадження в навчальний процес однієї із основних методичних інновацій – інтерактивних методів. У зв'язку з цим пропонуємо майбутнім учителям ознайомитися з деякими видами роботи над матеріалами підручника – прозовими та поетичними творами: історією, казкою, оповіданням, легендою, притчею, байкою, сюжетним віршем, художньо-пізнавальною статтею; приказкою, порадою, ситуацією, правилом.

Співпраця учнів у групах над текстом може бути використана під час різних етапів його опрацювання – мотиваційної і змістової підготовки до сприймання нового твору, первинного читання тексту з метою ознайомлення зі змістом, поглиблення розуміння тексту, формулювання висновку-узагальнення до прочитаного.

1. Типи запитань і завдань над казкою:

- Якими ви бачите (уявляєте) героїв казки ...? Намалюємо героїв казки.

- Переказ та інсценізація тексту. Об'єднуємо дітей в групи (кількість груп залежить від кількості учнів у класі). Кожна група відтворює історію (переказують). Вибирають між собою дійових осіб: учня, який буде читати слова автора, який буде слідкувати за виконанням правил та за часом. Цей же учень готує запитання до казки для інших груп. Інсценізують казку за допомогою масок.

- Кожна група відтворює казку і демонструє малюнок. Після закінчення відтворення діти в групах обговорюють героїв казок, яких вони грали. Учні відповідають на запитання до тексту.

- Учні в групах можуть обмінятися ролями і зіграти казку ще раз. Після закінчення другої інсценізації проводиться групе обговорення за запитаннями: Яка подія відбулась в казці? Що на ваш погляд вірно? А як ви гадаєте що можна було показати краще? А як почувався кожен учасник у своїй ролі? Чого ви навчилися, познайомившись із кожним персонажем? Які висновки ми можемо зробити з цієї історії?

2. Метод «голосування ногами». Текст казки читає завчасно підготовлений учень або вчитель. Перевірка розуміння прочитаного тексту прово-

диться за допомогою інтерактивного методу «голосування ногами».

Учитель пропонує учням об'єднатися і стати у дві шеренги: права шеренга – «я вважаю, що твердження правильне»; ліва шеренга – «я вважаю що твердження неправильне». Учитель говорить твердження або задає запитання, а учні займають місце в тій шерензі, відповідь якої вважають правильною, спираючись на раніше отримані знання. Доводять свої міркування. Проводиться рефлексія.

3. Бліцтурнір «Так – ні». Подаються твердження, учні, користуючись певними позначками, встановлюють істині вони чи хибні.

4. Ділова гра «За і проти». Учні об'єднуються в дві групи. Кожна група наводить аргументи на захист своєї позиції: перша група – «За» (кому подобається герой), друга – «Проти» (кому не подобається герой).

5. Гра «Охарактеризуймо героя». Кожна команда отримує картку, на якій по вертикалі записано слово, що означає ім'я або назву будь-якої особи твору. Завдання: підібрати і записати якомога більше слів, які б починались на кожен наступний літеру та характеризували її. Виконується на швидкість.

6. Гра «Думай сам – обговори з артнером – обговоріть у групі» – учні обдумують проблему самостійно, обмінюються думками спочатку в парах, а потім у групах.

7. Гра «Розворуши клас» – група обговорює відповідь на питання, далі один із учнів іде в сусідню групу і доповідає про результати обговорення.

8. Гра «Торбинка запитань». До дошки виходить один учень (пара або група учнів). Однокурсники ставлять по черзі йому запитання за змістом прочитаного тексту. Учень (учні) відповідають. Хто з дітей (пар, груп) дав більше правильних відповідей, той «повніше наповнив свою торбинку».

9. Гра «Аукціон запитань». Діти ставлять запитання один одному, пара – парі, група – групі. Потім колективно з'ясовують, яке і чие запитання було найцікавішим.

10. Вибіркове читання тексту за допомогою вправи «Доповни речення» (або метод додавання).

11. Гра «Блискавка». За двома-трьома реченнями, запропонованими вчителем на дошці, учні відразу колективно починають читати продовження тексту.

12. Самостійне доповнення змісту речень з тексту, записаних на дошці з недописаними частинами.

13. Поширення речень окремих частин тексту на власний розсуд. Перебудова заключної частини тексту на власний розсуд.

14. Тonoграма тексту, речення. Тonoграма відображає емоційний стан змісту твору в певних частинах. Проводиться пряма горизонтальна лінія. Потім креслиться ламана лінія: лінія йде вгору – радість, піднесення; лінія вниз – горе, сум; лінія збігається із прямою, горизонтальною лінією – звичайний перебіг подій.

15. «Мозковий штурм» (на етапі підведення підсумку уроку).

– Давайте підведемо підсумок «Мозковим штурмом». Про кого ми говорили на уроці? Отже,

головним словом (словосполученням) у нас буде... Треба зі слів, які вам роздано, вибрати слова, які характеризують головного героя.

16. Підпис ілюстрацій словами тексту.

17. Характеристика дійових осіб твору (робота в групах). Перед дітьми – картка з характерними рисами головних героїв твору. Завдання: кожна група з наданого переліку вибирає тільки ті, які характеризують того героя, шляхом жеребкування якого обрала та чи інша команда.

18. Виконання завдання в групах.

ХУДОЖНИКИ.

Інструкція.

– Згадайте зміст оповідання.

– Обдумайте зображення.... Надаються опорні слова.

– Намалуйте....

ПОЕТИ.

Інструкція.

– Згадайте зміст оповідання, відомі вам вірші про осінь.

– Складіть вірш, використовуючи опорні слова: ...

– Запишіть придуманий вами вірш.

ПРОЗАЙКИ.

Інструкція.

– Згадайте зміст оповідання, відомі вам вірші про....

– Складіть оповідання, використовуючи при цьому слова і словосполучення:

– Запишіть створений вами твір-мініатюру.

МУЗИКАНТИ.

Інструкція.

– Згадайте зміст оповідання.

– Обдумайте картину Складіть опорні слова для його опису.

– Із магнітофонних записів доберіть музику для опису

АРТИСТИ.

Інструкція.

– Згадайте зміст оповідання.

– Згадайте речення Уявіть собі цю ситуацію. Придумайте діалог, із якого б ми дізналися про

– Покажіть сценку з цим діалогом. Презентація робіт.

19. Хвилинка фантазії. Прочитайте заголовок. Як ви вважаєте, про що буде розповідатись в тексті? Група сильних учнів готується до зразкового читання, а всі інші виконують словникову роботу.

20. Добір за змістом тексту приказок, прислів'їв, крилатих виразів і переказ окремих частин з їх використанням (як варіант – вибір прислів'їв з ряду поданих для підтвердження вчинків дійових осіб).

21. «Метод поміч» – інтерактивна система позначок у тексті, які школярі роблять під час читання. Під час співпраці у групах її використовують у спрощеному вигляді: «+» – знайоме, «-» – незнайоме, «!» – здивувало, «?» – інформація бентежить, викликає запитання, чи якщо читач хоче знати про щось більше.

Висновки. Можемо узагальнити, що представлені в статті спеціальні прийоми роботи над текстом, що здійснюються через організацію навчання на особистісно орієнтованому та діяльнійшому підходах, сприятимуть, перш за все, їх розумінню, активізують розумову діяльність

молодших школярів, що полягає в умінні аналізувати, порівнювати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, обґрунтовувати дії людей, відокремлювати і абстрагувати головне від другорядного, знайоме від незнайомого тощо, забезпечуватимуть розвиток їхніх творчих зді-

бностей, формування їхнього творчого мислення, яке допоможе особистості знаходити рішення будь-яких життєвих проблем, що на сьогодні ви- значається як одна з ключових проблем сучасної початкової освіти; забезпечать подальшу само- освіту майбутньому нашої держави.

Список літератури:

1. Бібік Н. Авторська концепція підручників «Я у світі» для 3 і 4 класів: [Електронний ресурс] / Н. Бібік // Режим доступу: – http://undip.org.ua/upload/iblock/ae8/1_3.pdf
2. Бібік Н. Я у світі: підруч. для 4 кл. загальноосвіт. навч. закл. – Н. Бібік. – Х.: Вид. група «Основа», 2015. – 159 с.
3. Вашуленко М. Українська мова і мовлення в початковій школі: Метод. посіб. / М. Вашуленко. – К.: Освіта, 2006. – 268 с.
4. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи / упорядн. Стребна О., Соценко А. – 6-е вид. – Х.: Вид. група «Основа», 2008. – 174 с.
5. Канищенко А. Система роботи над розумінням тексту у початковій школі / А. Канищенко, Р. Кириченко. – К.: Національний університет імені М. П. Драгоманова, 2003. – 95 с.
6. Савченко О. Дидактика початкової освіти: підручник / О. Савченко. – К.: Грамота, 2012. – 504 с.
7. Савченко О. Методика читання у початкових класах: Посіб. для вчителя / О. Савченко. – К.: Освіта, 2006. – 348 с.
8. Савченко О. Формування уміння в молодших школярів працювати з підручником / О. Савченко // Педагогіка. Людинознавчі студії. – 2014. – Випуск 29. – С. 179-195.
9. Шевчук Л. Впровадження і застосування групової роботи учнів 1 класу над текстом на уроках навчання грамоти / Л. Шевчук // Анотовані результати науково-дослідної роботи. Інститут педагогіки за 2008 рік: інформаційне видання. – К.: Педагогічна думка. – 2009. – С. 186-188.

Викторенко І.Л.

ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

ИНТЕРАКТИВНЫЕ ВИДЫ РАБОТЫ НАД ТЕКСТОМ В КУРСЕ «Я В МИРЕ» ШКОЛЫ ПЕРВОЙ СТУПЕНИ ОБУЧЕНИЯ

Аннотация

Статья посвящена актуальной проблеме организации работы младших школьников с учебником «Я в мире». Обработка учениками текстового материала рассматривается как инструмент развития их самостоятельности, творческой деятельности, эмоционально-ценностного отношения к себе и окружающим. Будущим учителям предложены модели сотрудничества с использованием интерактивных форм взаимодействия во время работы над прозаическими и поэтическими произведениями учебника, осуществляемых на разных этапах их обработки через организацию обучения на личностно ориентированном и деятельностном подходах.

Ключевые слова: школьный учебник, интерактивные виды работы над текстом, жизненные компетентности, личностно ориентированный и деятельностный подходы.

Viktorenko I.L.

SHEE «Donbass State Pedagogical University»

INTERACTIVE TYPES OF WORK ON THE TEXT IN THE COURSE «I AM IN THE WORLD» OF THE FIRST LEARNING STAGE SCHOOL

Summary

The article is devoted to the relevant problem of organizing primary schoolchildren's work with the textbook «I am in the World». Processing of textual material by young learners is considered as an instrument of developing their independence, creative activity, emotional and value attitude to themselves and others. For future teachers the models of cooperation using interactive forms of interaction while working on prosaic and poetic works of the textbook are offered, they are carried out at different stages of their processing through the organization of training in accordance to personally oriented and activity based approaches.

Keywords: school textbook, interactive types of work on the text, life competencies, personality oriented and activity based approaches.